

Een halve eeuw achteruitgang van het Wit muizeoortje *Auriculinella bidentata* (Montagu, 1808) in Nederland

Marco Faasse

Half a century of decline of *Auriculinella bidentata* (Montagu, 1808) in the Netherlands

Summary. The development of the population of the intertidal pulmonate snail *Auriculinella bidentata* (Montagu, 1808) in the Netherlands was investigated. Locations where the snail was found in 1960-1965 were revisited in 2000-2015. At 83% of the locations (34 of 41) *A. bidentata* has disappeared. For most locations the disappearance can be clearly related to coastal defence works resulting in the disappearance of tides, replacement of seawater by freshwater and, more recently, complete removal of the habitat.

Fig. 1. Het Wit muizeoortje *Auriculinella bidentata* (Goesse Sas, 13 juli 2005).

Inleiding

Het Wit muizeoortje (fig. 1) is een longslakje dat in de getijzone leeft. In 1960 werd ontdekt dat het levend in Nederland voorkomt. Den Hartog (1962) en Hamstra (1965) gaven overzichten van de toenmalig bekende vindplaatsen, alle in het deltagebied. Deze overzichten zijn goed bruikbaar voor een vergelijking van de toestand van de populatie in 1960-1965 met de huidige situatie omdat ze een vrij groot aantal vindplaatsen (37 + 4) beschrijven, verspreid over alle deltawateren. Den Hartog (1962) en Hamstra (1965) hebben uiteraard niet alle plaatsen waar het slakje voorkwam gevonden. Dat laat onverlet dat een onderzoek naar de aan- of afwezigheid op de toenmalige vindplaatsen een goede indicatie geeft van de ontwikkeling van de toestand van de populatie. Voor een goede vergelijking is immers een set vindplaatsen nodig die zowel in 1960-1965 als recent bezocht zijn. Een aanname hierbij is dat Den Hartog (1962) en Hamstra (1965) niet selectief de kleinste en/of meest kwetsbare subpopulaties ontdekt hebben. Eerder zal het tegendeel het geval zijn. Een tweede aanname is dat het slakje sinds 1965 geen substantieel aantal nieuwe locaties heeft gekoloniseerd. Gezien de voortdurende afname van de hoeveelheid geschikte habitat is ook deze aanname gerechtvaardigd. Een nieuw onderzoek van de vindplaatsen van Den Hartog (1962) en Hamstra (1965) werd door mij uitgevoerd in de jaren 2000 tot en met 2015.

Methoden

Op de vindplaatsen werden kansrijke microhabitats bekeken totdat deze allemaal goed onderzocht waren of totdat levende exemplaren van het Wit muizeoortje werden gevonden. Na het vinden van levende exemplaren werd niet verder gezocht om het kwetsbare habitat zoveel mogelijk te ontzien. Aangezien het slakje niet kan overleven zonder getij of in zoet water werden

vindplaatsen waar het getij is verdwenen (de Grevelingen) of het water zoet geworden is (de Eendracht bij Tholen) niet allemaal bezocht. Ook vindplaatsen langs het Veerse Meer, waar een beperkt getij pas elf jaar geleden (2004) is teruggekeerd na een afwezigheid van 43 jaar, zijn niet allemaal onderzocht.

Voor de te bezoeken locaties is uitgegaan van de gegevens van Den Hartog (1962), aangevuld met bijkomende vindplaatsen van Hamstra (1965). Hamstra (1965) geeft behalve vindplaatsen van Den Hartog (1962) en vindplaatsen van lege schelpjes vier bijkomende vindplaatsen van levende exemplaren: Ouwerkerk, "onder stenen in een spoelhoek", Stavenisse, "ten zuiden van dit stadje langs de dijk en op het schorretje", Yerseke, "spoelhoeken ter hoogte van de haven" en Hoedekenskerke, "in de haven in een spoelhoek". De vindplaatsen van Metz et al. (1960) waren reeds opgenomen door Den Hartog (1962).

Resultaten

Op de meeste vindplaatsen van Den Hartog (1962) en Hamstra (1965) kon het Wit muizeoortje niet teruggevonden worden (fig. 2). Het Wit muizeoortje is na 1960-1965 verdwenen op 83% (34 van 41) van de toenmalig bekende vindplaatsen. Op enkele plaatsen is slechts een zeer kleine populatie over (zie Discussie). Op twee plaatsen (Stavenisse en Yerseke) werd het Wit muizeoortje niet op de exacte locatie teruggevonden, maar

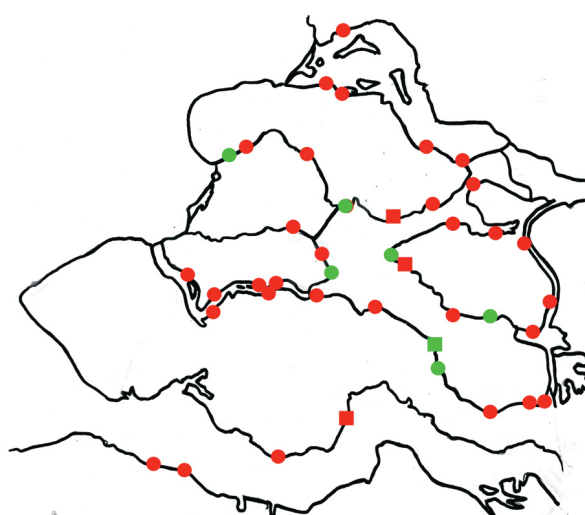

Fig. 2. Het Wit muizeoortje *Auriculinella bidentata* in het deltagebied in 1960-1965 en 2000-2015. Ronde stippen: vindplaatsen van Den Hartog (1962), vierkanten: bijkomende vindplaatsen van Hamstra (1965). De locaties waar het Wit muizeoortje werd teruggevonden in 2000-2015 zijn weergegeven in groen, de overige locaties in rood.

wel op een zeer nabijgelegen plaats. Deze locaties zijn voor het gemak beschouwd als vindplaatsen waar het slakje niet is verdwenen.

Discussie

Een behoorlijk deel van de vindplaatsen van Den Hartog (1962) en Hamstra (1965) is ongeschikt geworden door verzoeting (de Eendracht bij Tholen) of het verdwijnen van het getij (de Grevelingen en het Veerse Meer). Langs de Ooster- en Westerschelde zijn veel vindplaatsen ongeschikt geworden doordat bij dijkverstevingen niet goed rekening is gehouden met de aanwezige fauna. Het verspreidingskaartje in de schelpdieratlas van De Bruyne et al. (2013) suggereert al een zeer sterke afname. Door de nulwaarnemingen van het nu uitgevoerde onderzoek wordt deze trend bevestigd. De achteruitgang van de populatie van het Wit muizeoortje is waarschijnlijk ernstiger dan het verspreidingskaartje (fig. 2) suggereert. Op enkele locaties (onder andere bij de St. Pieterspolder te Yerseke) werden pas na lang zoeken een paar slakjes gevonden en is het geschikte habitat zeer spaarzaam aanwezig, waardoor het voortbestaan op deze locaties een hachelijke zaak is.

Het karakteristieke Nederlandse habitat van het Wit muizeoortje bestaat uit plaatsen die door Den Hartog (1962) en Hamstra (1965) 'spoelhoeken' genoemd worden. Op deze luwe plaatsen naast pieren of in inwaartse bochten van dijken hoopt zich soms schelpgruis op. Als er ook voldoende stenen liggen kunnen ze een geschikte habitat vormen (fig. 3). Juist dit soort plekjes heeft tijdens de meest recente dijkverstevingen erg te lijden gehad en is in veel gevallen volledig opgeruimd. Als herstel optreedt zal dit jaren duren. Dit habitat is niet alleen van belang voor het Wit muizeoortje, maar ook voor meerdere (vrij) zeldzame soorten, zoals onder andere voor de snoerwormen

Fig. 3. Zogenaamde 'spoelhoek' met opgehoopt schelpgruis en losse stenen.

Prosorhochmus claparedii Keferstein, 1862 en *Amphiporus lactifloreus* (Johnston, 1828), voor de enige vertegenwoordiger van het fylum pindawormen op de Nederlandse kust: *Nephasoma minutum* (Keferstein, 1862) en de enige litorale duizendpoot *Strigamia maritima* (Leach, 1817). Hoe het Wit muizeoortje zich verspreidt is onbekend. Een pelagisch larvenstadium ontbreekt. (Her)kolonisatie van gebieden door drijvende/zwevende slakjes is denkbaar, maar nog nooit waargenomen. Verdergaande versnippering van het leefgebied van deze soort is daarom riskant.

Na 1965 is een aantal nieuwe vindplaatsen van het Wit muizeoortje bekend geworden. Ook op verscheidene van deze nieuwe vindplaatsen is het slakje inmiddels verdwenen. Sinds 1965 is slechts enkele malen over het voorkomen gepubliceerd. Zo troffen Dumoulin & Anthierens (2015) de soort onlangs aan in het Zwin, waar ze waarschijnlijk al geruime tijd leeft. De Bruyne et al. (1998) omschrijven een vindplaats bij Krabbedijkje zonder exacte coördinaten; waarschijnlijk is dit één van de vindplaatsen van Den Hartog (1962).

Geraadpleegde bronnen:

- DE BRUYNE, R.H., S.J. VAN LEEUWEN, A.W. GMELIG MEYLING & R. DAAN (red.), 2013. Schelpdieren van het Nederlandse Noordzeegebied. Ecologische atlas van de mariene weekdieren (Mollusca). – Tirion Uitgevers en Stichting ANEMOON, Lisse.
- DE BRUYNE, R.H., H. WALLBRINK, C.M. NECKHEIM & J.N. DE VRIES, 1998. Grensgevallen: het witte muizeoortje *Auriculinella erosa* (Jeffreys, 1830) en het meertandig muizeoortje *Ovatella denticulata* (Montagu, 1803) in Nederland. – Correspondentieblad NMV 304: 107-110.
- DEN HARTOG, C., 1962. De verspreiding van het slakje *Leucophytia bidentata* in het Deltagebied van Rijn, Maas en Schelde. – Basteria 26: 17-23.
- DUMOULIN, E. & A. ANTHIERENS, 2015. Een oud vermoeden bevestigd: het wit muizeoortje *Auriculinella bidentata* (Montagu, 1808) levend in Het Zwin (Cadzand-Bad, Nederland). – De Strandvlo 34: 110-122.
- HAMSTRA, R., 1965. *Leucophytia bidentata* (Montagu, 1808) en haar verspreiding in Nederland. – Het Zeepaard 25: 21-25.
- METZ, H., E.F. DE VOGEL & W.J. WOLFF (1960). Enige nieuwe waarnemingen van *Leucophytia bidentata* (Montagu, 1808) in Zeeland. – Basteria 24: 75-76.

Adres van de auteur:
marco.faasse@ecoast.nl